

A LEGNAGYOBB LÉLEKSZÁMÚ KISEBBSÉG

A Cigányság

Kik is a cigányok?

- **Indiából** származó vándor nép
Őshazájuk: Északnyugat-Indiában
fekvő Pandzsáb állam és környéke

A vándorlás kezdete: i. sz. 1000 körül
Három csoport: Kelet, Dél
és Európa felé

11. sz.-ig Perzsia

Ben cigányok

Phen cigányok

Phen cigányok továbbvándorlása: Örményország, Dél-Kaukázus, bizánci terület (XI-XIII. század)

**Rom csoportjuk tovább Görögország felé
Peloponnészoszi Gyppe-hegy környéke
Cigányok második őshazája**

**XIV. sz.: elindultak felfelé a Duna mentén:
Havasalföld, Szerbia, Horvátország Magyarország

Európa többi országa**

**/Ny-Európa - radikális intézkedések:
hazánk gyűjtőterületté vált/**

Hazánk területére négy nagy hullámban érkeztek.

1. 14. sz.: **kárpáti cigányok** (romungrók).

Jellemző foglalkozásuk a muzsikus és a kovács mesterség

2. 18. sz.: **fódozó cigányok** (marhahajcsárok /, kolompárok)

Erdély felől az Alföldre.

3. 19/2. sz.: **oláh** (vlach) **cigányok**

Erdély felől (eredetileg a Havasalföldről) az egész ország területén

vándorló életmód, kolompároknak is nevezik őket

4. 20/1.sz.: **.beás cigányok** (teknővájók, kanalasok).

Bánátból a Dél-Dunántúlra

Romungrók
Tarnaórs, 1921
(Györffy István gyűjtése)

Sátoros oláh cigányok – Brassó megye, 1910

A hazai cigányság történelme a feudális társadalomban:

- I. Megjelenésüktől (14. sz.) a felvilágosult abszolutizmus kezdetéig (18. sz.) önálló életet éltek, megtartva szokásaikat, szervezetüket, normáikat.

- II. A 18. században a nagymértékű bevándorlás nyomán központi intézkedésekkel próbálták szabályozni a vándorló életmódot.
(Mária Terézia – Regulatio Cigarorum 1761. nov. 13. – erőszakos integrálás és asszimilálás)

Cigánycsalád - Dályok, 1910

19-20. sz.: éles különbség kialakulása a letelepedett és a vándorló életmódot folytató cigányok között.

1961. fordulópontra: MSZMP határozata a cigányság problémáinak megoldására: kötelező beiskolázás, telepek felszámolása.

A cigány nyelv eredete és magyarországi nyelvjárásai

Indoeurópai nyelvcsalád

Az i.e. VI. századtól megjelenő közép-ind népnyelvek, a pákritok közül az alacsony rangúak által használt **sauraszéni pákritból** jött létre

Vándorlás: kapcsolat más népekkel → újabb szavak

Nyelvjárásaik (milyen területen telepedtek le, és mely nyelv szavait vették át)

kalo (spanyol)

anglo-romani (angliai)

pajibano (magyarországi) – Nógrád, Budapest környéke, Dunántúl

szinto (német) – Délnyugat-Dunántúl (kevesen beszélik)

Kárpáti cigányok beszélték a legarchaikusabb dialektust
Hamar elmagyarosodtak (romungrók)

Fódozók nyelvjárása hasonló a kárpátihoz, de az oláhra jellemző elemek is megtalálhatók benne

Oláh cigányok jövevényszavainak zöme román eredetű, ezért lett a nevük vlashiko rom (oláh cigány).

Ők őrzik legerőteljesebben kultúrájukat és nyelvüket.
Törzsi nevük foglalkozást jelöl, egyben egy sajátos dialektust, amely némileg eltér a többitől. Pl.: lovári, khelderás dialektus.

A beások (vlaxo rom) az irodalmi román nyelv előtt nyelvjárást, a panduránt beszélnek.

Beás cigányok – Keszthely, 1905

A cigányok hitvilága

A cigányok hitviláguk **alapját** a **hinduizmusból** merítették, amely életmódjuk és kultúrájuk változásával bizonyos mértékben megváltozott.

Matriarchális társadalomban éltek.

Legkisebb zárt közösségüket a **család** alkotta, amely távolabbi vérségi kötelékekkel is összefonódott, **karavánt** alkotva. Egy karaván alkalmi, időleges társulásként 25-32 kocsiból állt. Közösen szerezték be és fogyasztották el az élelmet, rituális szokásaik is azonosultak, így vallási közösségnek tekinthetők.

Hagyományaik az írásbeliség hiánya miatt **szájhagyomány útján** öröklődtek.

Cigánykaraván

Eljutottak a hinduizmustól a kereszténységig.

Babonáik átszövik a mindennapi életet, de főleg a születés, a házasság, a vásár, a halál köré csoportosulnak.

A cigányok vallási világképe sajátos, több vallási rendszert, kultúrát egyesít.

Lakóhelyük meghatározó vallásához igazodva őrzik hagyományaikat.

A cigányság szokásai és kultúrája

Gyermeknevelési szokások

A nagycsaládokban több generáció él együtt.

A családfő az apa, de a családot az anya látja el.

A családban mindenki egyenrangú, mindent közösnek tekintenek.

Évszázados hagyomány a máról holnapra élés.

A következetlenség a gyermeknevelésben is megfigyelhető.

A cigány családokban a gyerekek minden igényét kielégítik rendszeresség betartása nélkül.

A gyerekekben így nem alakul ki a biológiai óra, amely pszichológiai alapja a rendszeres életnek, a tervezésnek, az előrelátásnak.

(Fotó: Gáti András)

10 éves kortól kicsinyített felnőttként a felnőttek életformáját kezdik követni, az otthon látott modellt utánozzák.

A fiúgyermekkek kereskednek, a lányok a házasságra készülnek.

A család elvárásai merőben eltérnek az iskolai elvárásoktól.

Az iskolában jelentkező gondok megoldásának feltétele, hogy a pedagógusok ismerjék a cigányságot, és adekvát módon tudjanak reagálni a gyermek jelzéseire.

Rőzsegyűjtés
1993
(Szuhay Péter)

Öltözködési szokások

A **kárpáti cigányok** öltözete ma már nem hagyományos, de a **nőknél** jellemző maradt a **rikító, erős színek** kedvelése, az **erős arcfestés**. A férfiak öltözetükben még inkább asszimilálódtak.

Az **oláh cigányok** jobban megőrizték szokásaikat.

A **férfiak csizmát, csizmanadrágot, kapcát, mellényt, inget, kalapot és mellényt** viselnek. A kalap a legfontosabb ruhadarab, amelyet nyáron is hordanak. Színe meghatározza törzsi hovatartozásukat

(lovarok – szürke, masharok – zöld)

A **nők élénk színű bő ráncos szoknyát, blúzt, fejkendőt, és kötényt** viselnek. A kendő szín és minta-összeállítása jelzi a családi állapotot, a gyermekszámot, a kort.

Férfiaknál egyaránt kedvelt az ékszerviselés, és a tetoválás.

Oláh cigány viselet
Zalaegerszeg, 1922

Színes viselet

Étkezési szokások

Étkezési szokásaik főleg a vándorlás során alakultak ki. A mozgó háztartásokat az ideiglenes főző- és sütőberendezések jellemezték (bogrács, vasháromlábra állított serpenyő, tepsi).

Fontos szerep volt az élelmiszertároló edényeknek (zsíros fazék, lisztes zsák, stb.) Az alapanyagokat a falvakban megállva szerezték be cserekereskedelem vagy szerencsemondás útján.

Az ételeket a beszerzett nyersanyagok határozták meg, így a táplálkozásnak nem alakult ki meghatározott heti, sőt napi ritmusa sem.

A lakás és a tűzhely határozta meg, mit és hogyan készíthettek el.
Őrtilos, 1954 (Eperjessy Ernő)

Úgy tartották, hogy az Isten által elpusztított állat húsa jobb, mint az ember keze által levágotté.

Az elhullott állatok húsának egy részét megsütötték, a maradékot napon szárították, majd tűzön füstölték. Fő ételeik között a hús mindennapos.

Az étkezés során a férfiak elsőbbsége ma is megfigyelhető, a nők és a gyerekek külön asztalnál esznek.

Az asszonyok szednek mindenkinek, a férfi házigazda csak italt tölt.

A cigányok zöme rendszeresen iszik és dohányzik. A gyerekek már 10-12 éves korukra rendszeres és erős dohányzóvá válnak.

Az ünnepi étkek elkészítése elsősorban a három nagy életfordulóhoz, illetve az egyházi és naptári ünnepekhez kötődik.

Elhullott jószág feldarabolása – Abod 1980 (Szuhay Péter)

Egytálétel elfogyasztása – Bogács 1992 (Szuhay Péter)

Házasságkötés

A fiatalokat már gyermekkorukban kijelölik egymás számára a szülők.

A fiatal párt a vajda, vagy a legidősebb férfi adta össze, amit törvényesnek tekintettek. A lakodalom több napig tart. A házasságkötéssel kapcsolatosan ma is számtalan hiedelem él.

Keresztelő

A gyermeket a keresztapa tartja keresztvíz alá, aki a szertartás után mindenkit meghív a kocsmába. Otthon az anyós várja a vendégeket a hagyományos párbeszéddel („Mit hoztál? Báránykát.” – 3x). A keresztapa a gyermeket az ágyra fekteti és a párnája alá teszi a neki szánt pénzt. A lakomára még az utcáról is behívják az embereket. Az újszülött hagyományosan cigánynevet is kap, amit élete végéig visel megkülönböztető névként.

Lakodalom
Domaháza, 1992
(Szuhay Péter)

Halotti tor

A halott szellemétől félnek, ezért nagyon körültekintőek az elhunyttal, és nagy tisztelettel övezik.

Legszebb ruhájába öltöztetik, legkedvesebb tárgyaival, ételeivel veszik körül.

A férfiak a temetés után hat hétig nem borotválkoznak, a halottnak is terítenek minden étkezésnél.

A temetés után, hat hét elteltével, és az egyéves évfordulón tartanak halotti tort, ami egyben a gyásztörés szertartása is.

Halott siratása – Kétegyháza, 1995 (Szuhay Péter)

Újévkor minden rokont körbejárnak és megköszöntenek. 2-3 napos lakoma és tánc is kapcsolódhat hozzá.

A **karácsony** a cigányság legnagyobb ünnepe. Ilyenkor az egész család összejön, a távollakók is. Házaknál kántáltak a faluban, és adományt gyűjtöttek.

Húsvétkor még mindig általános a locsolkodás, a köszöntő.

Mindhárom ünnep fontos része a vendéglátás. Bárkit szívesen látnak. Vendégségbe illik ajándékot vinni. Az alkalomhoz illő köszöntőt mondanak.

Szórakozási szokások és a játék

A magyarországi **cigánytáncok** közül a legfontosabbak:

- cigánytánc - férfi sokat figurázik, keveset csapásol
- női tánc szolidabb, karjátékban gazdag, finom csípőmozgással
- a táncot szöveg nélküli pergő dalokkal kísérik

cigánycsárdás - „magyarul táncolni”

cigánybotoló - bottal való verekedés, bot forgatása
mindennapos

Cigánytánc - Nyírvasvári

A **mesemondás** eleven, élő szokás.

Nem kötődik kollektív munkaalkalomhoz.

Általános a pénzért való mesélés, illetve a rituális, halottvirrasztó mesélés.

A mesélést a műveltség részének tartják.

Mesekészletük döntő hányadát a novellamesék és a varázsmesék képezik.

A mai napig őrzik a szójhagyományozódást.

A **kártyajátéknak** fontos szerepe van a cigányok életében. Funkciója a szórakozás, időtöltés.

A cigány férfiak a kártyajátékot, a nők a kártyajóslást pénzkeresetként üzik.

Rostás Mihály mesemondó – Nagyecsed, 1991 (Németh István)

Mindennapok szokásai

Az oláh cigányok életében a két hangsúlyos dolog a **szerencse** és az **egészség**.

A tisztátalanság forrása a nemileg aktív élőlények alsó fele, a talaj és a talajvíz.

A tisztátalanságot szinte azonosítják a fertőzéssel.

A gyerekek a nemi érés kezdetéig tisztának számítanak.

A gyermekkor a lányoknál az első menstruációval ér véget. Gyermekruhájukat szoknyára, ingre cserélik, fokozatosan megtanulják a felnőtt nők viselkedési szabályait.

A fiúk tíz éves koruk után számítanak felnőttnek.

A férfiak első unokáik megszületése után, a nők pedig termékenységük elvesztése után számítanak öregnek.

Gyermekek fürdetése – Alsószentmárton, 1975 (Révész Tamás)

Cigány kézműves mesterségek

A vezetéknevek nagy része egy-egy mesterségre utal.

Fémmegmunkálás: kovács, szegkovács, lakatos, rézműves, üstfoldozó (kolompár), csengőöntő. Alapanyagokat maguk gyűjtögették össze. nagy részük az iparban helyezkedett el.

Faművesek: teknővájók (fűzfa, nyírfa), kanalasok. Egy részük erdőmunkás lett.

Kosárfonók: Alapanyaga a fűzfavessző. A kaskötés férfimunka

Vályogvetés: A vályog ezere után alkudtak meg a bérre. A vetőnek napi élelem is járt.

Tapasztás a cigányasszonyok munkája volt.

Kútásás: szakértelmet igényelt.

Vályogvetők
Csíkszereda, 1911